

КІРОВОГРАД (1775–1924 — Єлисаветград, 1924–34 — Зінов'євськ, грудень 1934 — січень 1939 — Кірове, від 2016 — **Кропивницький**) — місто обласного значення, адміністративний, економічний, культурний центр [Кіровоградської області](#). Виконує також функції центру [Кіровоградського району](#). Знаходиться у центр. частині області, на р. [Інгул](#) (притока [Південного Бугу](#)), при впадінні в неї річок [Грузька](#), [Сугоклія](#) та Біянка, за 392 км від Києва. Площа 103 км². Заг. кількість наяв. насел. відповідно до остан. перепису становила 254 103 особи (2001, складає 94,2 % до 1989): українців — 85,8 %, росіян — 12 %, проживали євреї, серби, греки, білоруси, молдавани, вірмени, болгары, грузини, німці. Станом на 1 грудня 2012 у К. мешкало 234 419 осіб. Вузол залізниць і автомоб. шляхів; аеропорт. Транспортна інфраструктура: автобусні (56) та тролейбусні (6) маршрути. Поділяється на Кіров. (підпорядк. смт *Нове*) та Ленін. р-ни. Мікрорайони: Арнаутове, Балашівка, Беляєва, Велика Балка, Гірниче с-ще, Завадівка, Катранівка, Ковалівка, Кущівка, Лелеківка, Масляниківка, Некрасівка, Никанорівка, Новомиколаївка, Новоолексіївка, Озерна Балка, Солодка Балка, Стара Балашівка, Черемушки. Центр. є площа Кірова; гол. міські магістралі: вулиці Велика Перспективна (вісь центр. частини міста), 40-річчя Перемоги (шлях на Миколаїв), Полтавська (шлях на м. Кременчук Полтав. обл.), Університет. проспект (шляхи на м. Умань Черкас. обл. і Кишинів). Встановлено партнер. стосунки з нім. м. Бремергафен.

Історична довідка

Побл. міста знайдено посуд доби неоліту (4 тис. до н. е.), досліджено низку курганів з похованнями та майстерню з виготовлення кам'яних шліфованих сокир доби бронзи (2 тис. до н. е.), виявлено ліпний лискований інкрустований горщик ранньоскіф. часу (6–4 ст. до н. е.), скіфські бронзові наконечник стріли (6 ст. до н. е.) і казан (5–4 ст. до н. е.). Від 2-ї пол. 16 ст. на цих землях існували зимівники запороз. козаків, які займалися хліборобством, скотарством, мисливством і рибальством. Історія міста розпочинається 1754, коли за наказом рос. імператриці Єлизавети Петрівни була закладена фортеця св. Єлизавети для захисту пд. кордонів держави від нападів крим. татар. Її будівництво тривало 3 р. Укріплення мало форму шестикутника, оточеного валами і глибоким ровом з водою. Вали завершувалися дерев'яною стіною з 3-ма баштами, на яких встановили гармати з ліквід. фортець — Переволоченської, Богородицької, Старосамарської та Кам'яного Затону. Гарнізон налічував до 1 тис. осіб. Тоді ж (1754) створ. Новослобід. козац. полк з центром у

фортеці св. Єлизавети. Водночас побл. виникла слобода, яка 1764 стала центром Єлисаветин. провінції Новорос. губ., а 1775 отримала статус міста та назву Єлисаветград. Фортеця св. Єлизавети відігравала помітну роль у ході рос.-турец. війни 1768–74 у боротьбі за вихід до Чорного моря, після приєднання 1783 Крим. ханства до Рос. імперії втратила військ.-стратег. значення (озброєння передано до Херсона). 1785 у Єлисаветграді збудовано цукр. завод. Вигідне розташування міста сприяло його зростанню та розвитку торгівлі. Наприкінці 18 ст. щорічно відбувалися великі ярмарки з торгівлі зерном, худобою, вівною, землероб. знаряддями. 1784–95 — у складі Катеринослав., 1795–97 — Вознесен. намісництв, 1797–1801 — повіт. місто Новорос., 1802 — Микол., 1803–28 та від 1865 — Херсон. губерній, 1829–64 — центр військ. поселень на Пд. України. 1787 засн. один із перших мед. закладів в Україні — хірург. школу. На поч. 1860-х рр. Єлисаветград мав 21 вулицю, були великий міський (пл. 23 дес.) і 16 невеликих приват. садів. У 19 ст. за архіт. неповторність Єлисаветград називали «маленьким Парижем». У місті творили відомі архітектори того часу, зокрема А. Достоевський (брат рос. письменника Ф. Достоевського; 1849–58 — міський архітектор, брав участь у розробленні та реалізації генплану міста, забудові торг. спорудами та житл. будинками) і О. [Лишневський](#). 1869 прокладено залізницю від Єлисаветграда до Одеси та Кременчука, 1872 — до Харкова і Миколаєва. 1870 відкрито земське реал. училище, у різні роки в ньому працювали один із засн. слов'ян. філології В. Григорович, природознавець Г. Близнін, історик, археолог і фольклорист В. Ястребов (1883 заснував істор.-геогр. музей, від якого веде свою історію [Кіровоградський обласний краєзнавчий музей](#)), поет і композитор П. Ніщинський, художник [Ф. Козачинський](#); навчалися актори та режисери [М. Садовський](#) і [П. Саксаганський](#), письменник [Ю. Яновський](#), поет [Дем'ян Бедний](#), художник [О. Осмьоркін](#) (народився у К.). 1882 під керівництвом [М. Кропивницького](#), а пізніше [М. Старицького](#), почала діяти перша укр. професійна театр. трупа, до якої входили [І. Карпенко-Карий](#), [М. Садовський](#), [П. Саксаганський](#), [М. Заньковецька](#), [М. Садовська-Барілотті](#), [Г. Затиркевич-Карпинська](#). Тут починали свою театр. діяльність майбутні нар. арт. СРСР [Г. Юра](#) й [І. Мар'яненко](#). Значну роль у розвитку музики та хор. мистецтва відігравала школа Густава Нейгауза. З Єлисаветградом пов'язані життя та діяльність видат. музикантів і композиторів [Генріха Густавовича Нейгауза](#) (нар. арт. РРФСР, народився у К.), [Ф. Блуменфельда](#), класика польс. музики [К. Шимановського](#). У 2-й пол. 19 — на поч. 20 ст. в місті виступали композитори М.

Мусоргський, О. Скрибін, А. Рубінштейн, *М. Лисенко*, співаки *Ф. Шаляпін, Л. Собінов*, уродженець Єлисаветграда, один з фундаторів рос. вокал. школи *Й. Петров*, артисти *В. Качалов, В. Комісаржевська, М. Савіна*. Картини єлисаветградця *І. Похитонова*, на яких зображено не-осяжні простори рідного краю, мальовничі хутори та хати в степах Єлисаветградщини, *І. Рєпін* назвав мініатюр. перлами. У 1770-х рр. мешкало бл. 2,4 тис., 1784 — 4170, 1787 — 4746, 1858 — 23 700, 1873 — 38 100, 1897 — 61 500, 1910 — 76 тис. осіб. 1897 діяло 10 православ. храмів, 40 навч. закладів, збиралося 4 ярмарки, працювали 525 торг. закладів, понад 200 підприємств. 1908 британ. промисловці брати *Р. і Т. Ельворті* на базі відкритого ними 1874 Єлисаветгр. заводу землероб. машин (нині «Червона зірка») створили одне з найбільших АТ у галузі виробництва агроном. техніки у Наддніпрян. Україні — «*Ельворті Роберт і Томас*». Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1918 в околицях Єлисаветграда були розміщені відділи УСС, весною 1919 на Єлисаветградщині вели бої з більшовиками повстанці отамана *М. Григор'єва*. 24 січня 1920 остаточно встановлено більшов. владу. 1923–30 — окруж. центр. 1920–22 — у складі Микол. губ., 1922–25 — Одес. губ., 1932–37 — Одес. обл., 1937–39 — Микол. обл. 1924 на честь уродженця Єлисаветграда, рад. держ. і парт. діяча *Г. Зінов'єва* місто перейменовано на *Зінов'євськ*. Від 1939 — обл. центр. У міжвоєн. період на базі «Червоної зірки» створ. металооброб., мех. і авторемонт. заводи, побудовано низку підприємств легкої та харч. пром-стей. Жит. зазнали сталін. репресій. 1926 проживало бл. 65 тис., 1939 — 100,3 тис. осіб. Від 5 серпня 1941 до 8 січня 1944 — під нім.-фашист. окупацією. Діяло рад. підпілля. Місто було визволене унаслідок *Кіровоградської наступальної операції*. Значну кількість кіровоградців за мужність, виявлену на фронтах 2-ї світової війни, відзначено бойовими нагородами; *В. Галушкін, Г. Гончар, І. Коваль, Г. Куроп'ятников, П. Луньов, Г. Перекрестов, О. Повірений, І. Фісанович* отримали звання Героя Рад. Союзу. 1943 мешкало 63 403, 1959 — 128 207, 1970 — 188 795, 1979 — 236 652, 1995 — 278 300 осіб.

Економіка і культура

Нині у К. працюють 79 пром. підприємств, з них найбільші: машинобудування — «Червона зірка», «Гідросила», «Гідросила АПМ» (аксіально-поршневі машини), «Гідросила ЛЕДА» (рукава для гідросистем), «Радій», Кіровогр. завод гідравліч. машин «Цукрогидромаш», Кіровогр. завод дозуючих автоматів, фірма «Ось» (вантажні та спеціаліз. причеми, устаткування для бджільництва), «УТОС» (фільтроелементи для автомобілів техніки), «Друкмаш-центр» (інвалідні коляски, ортопедичні пристосування), 3-д нестандарт. обладнання; металургії та оброблення металу — «Сегмент» (запчастини для с.-г. техніки), Кіровогр. інструмент. завод «Лезо», «Коліймаш» (метал. кон-

струкції); хім. промисловості — «Прогрес-2010» (фарби, лаки), «Кіровоградпостач» (фарби та лаки, вода дистильована, рідини для гідравліч. передач і гальмових систем); з виготовлення ін. неметал. продукції — Кіровогр. завод буд. матеріалів № 1, Кіровогр. завод буд. матеріалів № 2 «Синтез», «Дзеркальник» (вироби зі скла); ювелір. промисловості — «Гранд Ювелір»; з виготовлення меблів і виробів з деревини — Мебл. ф-ка, «Кедр», «Кіровоградтара»; целюлозно-папер. виробництва, видавн. справи — «Поліграфія», «Поліграф-Сервіс», «Імекс-ЛТД», «Факір», «КОД»; легкої промисловості — швейні ф-ки «Зорянка» та «Україна»; харчової промисловості — «Ятрань» (м'ясо, субпродукти, м'ясні напівфабрикати, ковбасні вироби), «Імперія С» (горілчані вироби, солод), «Ласка» (морозиво та вироби з нього), «Єдина система» (солена, копчена, в'ялена риба, філе тощо), «Кіровоградхліб», «Прод-інвест» (солодке печиво, вафлі), «Східні ласощі» (халва, насіння), «Круп'яний дім», «Кіровоградолія» (перероблення насіння соняшнику, виготовлення олії), «Креатив» (олійно-жирова продукція), «Протеїн-Продакшн» (тех. олія). Місто лежить у межах УЦ і його структур. одиниці — Кіровогр. тектоніч. блоку, в основі якого — давній докембр. фундамент, складений гранітами, гнейсами, чарнокітами, габро-лабродаритами. *Кіровоградське родовище граніту*, яке знаходиться поблизу К. на правому березі Сугоклії, — одне з найбільших в Україні. Є поклади бурого вугілля (Балашів.-Кіровогр. родовище), урану та високоякіс. піску, придат. для виробництва скла. На р. Грузька створ. Лелеківське, на Інгулі — Кіровоградське водосховища. Суб'єкти господарювання К. здійснюють зовн.-торг. операції з понад 100 країнами світу. Основу товар. структури зовн. торгівлі складають жири та олія (45,7 %), машини, устаткування та механізми (32,2 %). Функціонують 5 бізнес-центрів, 14 аудитор. фірм, 32 фінансово-кредитні установи, 16 інвестиц.-інновац. фондів і компаній, 10 бірж, 4 лізинг. центри.

У К. — 3 держ. ВНЗи III–IV рівня акредитації: Кіровогр. льотна академія Нац. авіац. університету (до 2011 — *Державна льотна академія України*), *Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка*, Кіровоградський національний технічний університет; 7 держ. ВНЗів I–II рівня акредитації, зокрема *Кіровоградське музичне училище*, буд., маш.-буд., мед., статистики, кооп. економіки і права коледжі, технікум механізації с. господарства; 44 заг.-осв. навч. і 39 дошкіль. закладів; *Кіровоградська обласна філармонія*, *Кіровоградський академічний обласний театр ляльок*, *Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М. Кропивницького*, Кіровогр. обл. краєзнавчий музей (відділ — *Кропивницького М. Меморіальний музей*), *Кіровоградський обласний художній музей*, *Кіровоградська обласна наукова медична бібліотека*, *Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського*; міські заклади культури — 4 муз. школи (школа № 1 носить ім'я Г. Нейгауза, № 2 — уродженця

міста композитора, нар. арт. УРСР, засл. діяча мистецтв Туркмен. РСР і УРСР **Ю. Мейтуса**; у них відкрито *Нейгауза Г. Г. Кіровоградський народний меморіальний музей і Мейтуса Ю. Кіровоградський народний меморіальний музей*), художня школа ім. О. Осмьоркіна, **Кіровоградський літературно-меморіальний музей ім. І. Карпенка-Карого**, **Кіровоградський музей музичної культури ім. К. Шимановського**, **Кіровоградський художньо-меморіальний музей О. Осмьоркіна**, центр. бібліотека та її 21 філія, 6 клуб. закладів, Будинки творчості, Будинки учителя, кінотеатри «Зоряний» і «Портал»; 3 поліклініки, 3 лікарні, 2 пологових будинки, станція швидкої мед. допомоги, 3 стоматол. поліклініки, амбулаторія заг. практики сімей. медицини; 12 готелів. Гол. регіон. суспільно-політ. періодичні вид.: «**Кіровоградська правда**», «**Народне слово**» (обидві — обласні), «**Вечірня газета**» (вісник Кіровоград. міськради), «21-й канал», «Україна-Центр». Широко відомі в Україні засл. ансамбль нар. танцю «Ятрань», муніцип. камер. хор, ансамбль пісні і танцю «Весна», дит. колективи «Пролісок», «Росинка» та ін. Парки-пам'ятки садово-парк. мистецтва місц. значення: ім. 50-річчя Жовтня (пл. 42,7 га), Перемоги (39,5 га), Ковалівський (8,3 га), Космонавтів (4,57 га; усі заповідуються від 1972).

У місті працюють 14 ДЮСШ, школа вищої спорт. майстерності, в яких займаються спортом 5,1 тис. дітей. Міська спорт. база: 4 стадіони, 357 спорт. майданчиків, скейтпарк, водноспорт. база, 7 теніс. кортів, 9 футбол. полів. Віруючі переважно православні. Реліг. громади: 17 — УПЦ МП, 9 — УПЦ КП, 3 — УАПЦ, 2 — УГКЦ, 1 — РКЦ, 8 — євангел. християн-баптистів, 5 — християн віри євангельської, 1 — християн віри євангельської-п'ятдесятників, 4 — адвентистів сьомого дня, 2 — свідків Єгови, 2 — армії спасіння, 1 — новоапостол. церкви, 8 — повного Євангелія, 1 — протестантсько-пресвітеріанська, 2 — церкви Божої, 1 — Божої церкви християн віри євангельської, 1 — євангел. християн, 1 — християн євангел. церкви, 5 — юдеїв, 2 — мусульман, 1 — автономних. Під охороною держави — бл. 300 пам'яток історії, монум. мистецтва й архітектури.

Пам'ятки архітектури: земляні укріплення та комплекс споруд фортеці св. Єлизавети, військ. містечко (1848–55, класицизм, арх. В. Верлоп), яке складається з палацу, військ. училища, штаб. корпусу, будівлі офіцер. зібрання, манежу; Грецька церква (кафедрал. собор Різдва Пресвятої Богородиці, 1812) з дзвіницею (1828), Спасо-Преображен. (1833) і Свято-Покров. (1850–75) церкви, синагога (1853), житл. будинок (1786, вул. Молодіжна, № 27). Встановлено пам'ятники Б. Хмельницькому, Т. Шевченку, В. Винниченку, братам Ельворті, М. Кропивницькому, міському голові Єлисаветграда О. Пашутіну, Герою Рад. Союзу О. Єгорову, С. Кірову, визволителям К. від нім.-фашист. окупантів, робітникам заводу «Червона зірка», які загинули на фронтах 2-ї світової війни, героям, що боролися за владу Рад 1918–21, 1941–45, героям-комсомольцям, воїнам-

інтернаціоналістам, меморіал Слави, погруддя славіста, палеографа В. Григоровича, О. Пушкіна, лікаря-хірурга М. Пирогова, Героя Рад. Союзу Г. Куроп'ятникова, пам'ятні знаки жертвам голодомору 1932–33, голокосту, аварії на ЧАЕС, льотчику П. Вересоцькому, воїнам-спортсменам, які віддали життя за Батьківщину, на честь першого трамвая міста, «Катюша», «Янгол-охоронець».

Видатні уродженці

Серед видатних уродженців також — письменник, політ. і держ. діяч **В. Винниченко**; філософ-неокантієць 19 ст. А. Спір, фізик, філософ, історик науки, чл.-кор. АН СРСР **Б. Гессен**, хімік, чл.-кор. АН СРСР **Д. Талмуд**, зоолог, академік АН Казах. РСР **Б. Домбровський**, зоолог, академік ВАСГНІЛ **Б. Завадовський**, фахівець у галузі металургії, чл.-кор. АН УРСР **В. Васильєв**, ботанік, чл.-кор. АН УРСР **А. Окснер**, фахівець у галузі гірн. справи, чл.-кор. АН УРСР **К. Татомир**, математик, чл.-кор. НАНУ **О. Бойчук**, фахівець у галузі кораблебудування, Герой РФ **М. Кваша**, хімік **М. Варламов**, фахівець у галузі металорізал. верстатів та інструментів **В. Крижанівський**, сходознавець **Т. Жданко**, історик **І. Компанієць**, мовознавці **В. Манакін** і **О. Семенюк**, біологи **О. Липа** та **Л. Сіренко**, лікар-педіатр **Л. Омельченко**; літературознавець **І. Айзеншток**, письменник, журналіст **П. Голота**, поет, представник праз. школи **Ю. Дараган**, письменник, кінодраматург, засл. діяч мистецтв Білорус. РСР **Г. Кобець**, письменник, драматург **Ю. Олеша**, поетеса, літературознавець **Л. Скирда**, поет, перекладач **А. Тарковський**, поет, прозаїк, театрознавець **В. Шурапов**; архітектори **Я. Паученко**, **Г. Фільваров**, **В. Кривенко** (засл. арх. України), графік, живописець, нар. художник УРСР, дійс. чл. АМ СРСР **А. Каневський**, графік, живописець, мистецтвознавець **А. Нюрнберг**, художник-баталіст **П. Покаржевський**, скульптор **Ю. Білостоцький**, реставратор, колекціонер **О. Ільїн**, художниця театру **Р. Марголіна**, художники декор.-ужитк. мистецтва **Е. Руденко**, **Микола** та його сини **Олександр** і **Сергій Фірсови**, графіки **В. Кир'янов**, **О. Пунгіна**, **І. Смичек**, живописці **М. Алексєєв**, **І. Бабій**, **Ю. Гончаренко**, **А. Горбенко** (засл. художник України), **В. Давидов**, **Ю. Луцкевич**, **О. Надєждіна**, **І. Олінський**, **Л. Орлик**, **В. Плїтін**; музикознавці **О. Ігнат'єва** та **Б. Котляров**, актори, режисери, антрепренери **Т. Колесниченко** й **О. Суслов**, співачка **О. Кропивницька**, нар. арт. УРСР — актори, режисери **А. Кравчук** і **К. Параконьєв**, актор **О. Луценко**, хореограф **А. Кривохижа**, хор. диригент **М. Тараканов**, нар. арт. України — режисер, драматург **М. Барський**, співачка **Р. Валькевич**, співак, нар. арт. РРФСР **В. Лубенцов**, засл. арт. УРСР — актори **Є. Аведикова**, **Н. Ігнат'єва**, **І. Терент'єв**, актор, режисер **А. Ратмиров**, режисер **М. Станіславський**, співак **В. Авдєєв**, диригент, композитор **Н. Пруслін**, актор, режисер, засл. арт. України **В. Дейнекін**, засл. діячі мистецтв УРСР — кінорежисери **В. Браун** та **І. Стависький**, хор. диригент **С. Дорогий**, актор **Д. Островський**, засл. діячі мистецтв України — танцюрист, балетмейстер **В. Дебелий**, хор. диригент **Ю. Любович**, засл. діячі мистецтв РРФСР — актор, режисер **О.**

Загаров, кінорежисер, кінооператор, художник **О. Разумний**; генерал-майор Армії Української Держави **К. Середин**; спортсмени **Г. Гамарник** (греко-римська боротьба), **А. Глуценко** (тріатлон), **Р. Мезенцев** (спорт. гімнастика), **В. Поркуян** (футбол), **О. Симоненко** (велосипед. спорт). Звання «Почес. громадянин К.» присвоєно генералу **Д. Остен-Сакену** (1864, найпершим удостоєний), губернатору Херсон. губ. **О. Ерделі** (1890), хореографу, нар. арт. УРСР **А. Кривохижі**, педагогу, публіцисту, письменнику **О. Сухомлинському** (обидва — 1998), спортсмену **О. Симоненку** (2003), ректору Київ. університету внутр. справ **М. Ануфрієву**, кер. заводу «Гідросила», ВО «Червона зірка», фірми «Ось» **В. Желтобрюху** (обидва — 2004), хор. диригенту, засл. діячу мистецтв України **Ю. Любичу**, Героям Рад. Союзу **М. Єрещенку** та **Д. Семенову** (усі — 2005), голові правління-ген. дир. АТ «Червона зірка», міському голові **К.** (від 2010) **О. Саїнсу** (2008), голові нагляд. ради АТ «Радій» **Є. Бахмачу**, дир. швей. ф-ки «Зорянка» **В. Курбатову**, фахівцю у галузі створення та відновлення с.-г. техніки, чл.-кор. НААНУ, ректору Кіровоград. тех. університету **М. Черноволу** (усі — 2009), ректору Кіровоград. льотної академії Нац. авіац. університету **С. Недільку** (2010), хореографу, нар. арт. України **А. Короткову** (2011), фізику, академік АН УРСР **І. Тамму** (2012). З містом пов'язані життя та діяльність математика, чл.-кор. АН СРСР **М. Чеботарьова**, історика, громад.-культур. діяча **Я. Шульгина**; письменника, режисера, драматурга, громад. діяча **М. Куліша**, поета, літературознавця,

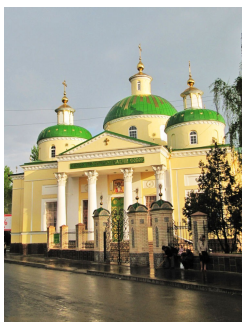
культуролога **Є. Маланюка**, письменника, літературознавця **М. Смоленчука**, письменника **Я. Івашкевича**, поета-шістдесятника **Б. Чичибабіна**, поетеси **А. Корінь**; арфістки, композитора, нар. арт. СРСР **К. Ерделі**, нар. арт. УРСР — співачки **Л. Забілястої**, акторів **Г. Семенова** та **Л. Тимош**, співачки, хор. диригента, нар. арт. України **А. Червінської**, композитора, нар. арт. РФ і України **І. Крутого**, режисера, засл. діяча мистецтв УРСР **І. Казнадія**, засл. арт. УРСР — режисера, актора **М. Донця**, баяніста **Б. Попова**, співака **В. Стратьєва**.

Рекомендована література

1. Пашутинь А. Н. Исторический очеркъ г. Елисаветграда. Елисаветградъ, 1897;
2. Безтака П. М. Кіровоград: Істор.-краєзнав. нарис. Дн., 1972;
3. Мативос Ю. Н., Сандул В. А. Кіровоград: Путеводитель. Дн., 1982;
4. До джерел історії краю. З найдавніших часів до кінця XVIII ст.: Навч. посіб. Кр., 1994;
5. Місто і люди. Єлисаветград – Кіровоград, 1754–2004. Кр., 2004;
6. Мативос Ю. Місто на сивому Інгулі: Істор.-публіцист. нарис. Кр., 2004;
7. Його ж. Вулицями рідного міста. Кр., 2008.

І. В. Волков

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Кіровоград / І. В. Волков // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-7014>. – Останнє поновлення : 2017.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).